

Mujzer Péter ny. ezredes – Ujházy László ezredes:

A KÜLDETÉS-ORIENTÁLT VEZETÉS A MAGYAR KIRÁLYI 11. HONVÉD HARCKOCSIZÁSZLÓALJ 1941. JÚLIUS 27-EI BEVETÉSE SORÁN

DOI: 10.35926/HSZ.2023.5.7

ÖSSZEFOGLALÓ: A szervezetek legfontosabb erőforrása az emberi erőforrás, azon belül a vezetés. A történelem olyan példák gazdag tárháza, amikor egy létszámában kisebb és kevésbé felszerelt haderő győzedelmeskedni tudott egy nagyobb létszámú, jobb eszközökkel rendelkező ellenfél felett, mivel képzetlenebb, motiváltabb emberi erőforrással és szakmailag felkészültebb vezetéssel rendelkezett. Ezek a történelmi példák többnyire a küldetésorientált vezetéshez köthetők. Hosszú idő óta először a Magyar Honvédség jóval nagyobb anyagi erőforrásokhoz jut, mint korábban, emellett megvan a politikai szándék a szervezeti kultúra változtatására és – az 1945 előtt már valamennyire sikerrel alkalmazott – küldetésorientált vezetési filozófiához való visszatérésre, annak meghonosítására. Ennek a vezetési szemléletnek a korábbi, magyar vonatkozású eredményességét, gyakorlati megvalósulását egy, az 1941-es hadműveletekből vett példával, a magyar királyi 11. honvéd harckocsizászlóalj 1941. július 27-ei bevetésével mutatják be a szerzők tanulmányukban.

KULCSSZAVAK: küldetésorientált vezetés, magyar királyi honvédség, ukrajnai hadműveletek 1941-ben, páncélosok alkalmazása

A SZERZŐKRŐL:

- ▶ Dr. Mujzer Péter ny. ezredes (ORCID: 0000-0003-2199-3673)
- ▶ Dr. Ujházy László ezredes (PhD), tanszékvezető, habilitált egyetemi docens (Nemzeti Közszerződési Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Katonai Vezetéstudományi Tanszék) (ORCID: 0000-0002-7820-819X)

PÉNZ, PÉNZ ÉS PÉNZ VAGY VEZETÉS, VEZETÉS ÉS VEZETÉS?!

A méltán híres katonai vezető, Raimondo Montecuccoli szerint „*a háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz*”. Miközben ezzel a vélekedéssel nehéz lenne vitába szállni, meg kell jegyeznünk, hogy legalább ennyire fontos dolog a vezetés, a vezetés és a vezetés! A történelem olyan fegyveres konfliktusok gazdag tárháza, ahol zömmel nem a nagyobb, jobban felszerelt, mondjuk úgy, több pénzzel rendelkező fél került ki győztesen a konfliktusból, hanem a jobb humán erőforrással, jobb vezetéssel rendelkező. A modern hadtörténelemben ráadásul ezek a példák többnyire a küldetésorientált vezetéshez¹ köthetők. Ennek megfelelően ma már a korszerű szervezetek – így a korszerű haderők – vezetése egyetért abban, hogy egy

¹ Miután a Magyar Honvédség terminológiai harmonizációja még nem terjedt ki erre a vezetési filozófiára, a szakirodalomban számos további megnevezéssel találkozhatunk a küldetésorientált vezetésre. Így olvashatunk feladatalapú, küldetésalapú, feladat- és/vagy küldetés-központú vezetésről, ugyanakkor nincs érdemi eltérés a különböző megnevezések között.

szervezet legfontosabb erőforrása a humánerőforrás, azon belül pedig a vezetők. Megfelelő humánerőforrás nélkül a Montecuccoli által említett pénz vajmi keveset ér. Szintén történelmi tapasztalat, hogy ott, ahol sikerült a küldetésorientált vezetést meghonosítani, tisztában voltak ezzel. Természetesen a legszerencsésebb konstelláció az, amikor mindkettő rendelkezésre áll. Van pénz és van megfelelő színvonalú humánerőforrás – megfelelő színvonalú vezetés alatt. Örövendetes módon az elmúlt időszakban hazánkban is számos publikáció jelent meg a küldetésorientált vezetés témakörében.²

A KÜLDÉTESORIENTÁLT VEZETÉS: A MINŐSÉG DIADALA A MENNYISÉG FÖLÖTT

A küldetésorientált vezetés alapvetően egy olyan vezetési filozófia, amely a központosított szándékot a decentralizált végrehajtás szubszidiaritásával ötvözi, valamint – meghatározott keretek között – elősegíti a fegyelmezett kezdeményezőkézséget, a cselekvés szabadságát és gyorsaságát. Az alárendeltek – megértve a parancsnok szándékát – a saját feladataikat és a feladatok kontextusát látják, és értik, hogy milyen hatást kell elérniük és miért. Ezután a rájuk ruházott cselekvési szabadságon belül eldöntik, hogyan valósítják meg legjobban a feladataikat. A parancsnok a szándék, az ellenőrzési intézkedések és a célok megadására összpontosít, nagyobb cselekvési szabadságot biztosítva az alárendeltek számára.

Lippai Péter szerint „... a küldetésorientált vezetés egy emberközpontú vezetési filozófiaként értelmezhető, ahol az elérendő cél meghatározásán túl a végrehajtás mikéntjét az előjáró csak a koordinációhoz szükséges minimális mértékben korlátozza. Ez a tény az alárendeltek

² Ezek közül néhány, a teljesség igénye nélkül: Bakos Csaba Attila: Hagyományostól eltérő hadviselés, hagyományostól eltérő vezetésszemlélet. Társadalom és Honvédelem, 2015/3., 41–51.; Bárány Zoltán – Lippai Péter: A küldetésorientált vezetés lehetőségei és korlátai (1), Honvédségi Szemle, 2009/4., 17–22.; Boldizsár Gábor: A 21. század komplex műveleti környezete és hatása a katonai képességekre. In: Krajnc Zoltán (szerk.): A katonai vezetői-parancsnoki (harcászati vezetői) kompetenciák fejlesztésének lehetséges stratégiája. (Tanulmánykötet) Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Budapest, 2014, 15–46.; Czeglédi Mihály: A küldetésorientált vezetés tartalma. Hadtudományi Szemle, 2015a/2., 68–79.; Czeglédi Mihály: A küldetésorientált vezetés kialakulása. Hadtudományi Szemle, 2015b/3., 89–100.; Czeglédi Mihály: A küldetésorientált vezetés szövetségeseink doktrínáiban. Honvédségi Szemle, 2016/5., 3–19.; Czeglédi Mihály: Moltke's Legacy (The Origin of Mission Command). Hadtudományi Szemle, 2018/4., 217–226.; Czeglédi Mihály: A küldetésorientált vezetési szemlélet kialakulását befolyásoló tényezők. Honvédségi Szemle, 2021/1., 75–88. DOI: 10.35926/HSZ.2021.1.6; Dudás Éva: A Bundeswehr vezetési filozófiája. Honvédségi Szemle, 2021/2., 64–84. DOI: 10.35926/HSZ.2021.2.6; Farkas Imre: A Magyar Honvédség vezetésfelfogása változásainak lehetséges irányai és beépülése a kiképzés rendszerébe. Repüléstudományi Közlemények, 2010/különszám, 1–21.; Jobbágy Zoltán – Czeglédi Mihály: Mission Command, Auftragstaktik és a szövetségi összhaderőnemi műveletek. Seregszemle, 2016/2., 86–94.; Lippai Péter: A küldetésorientált katonai vezetésszemlélet lehetőségei és korlátai egy hadtörténelmi példán keresztül bemutatva. Doktori (PhD-) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2009a, 1–90.; Lippai Péter: A küldetésorientált vezetés lehetőségei és korlátai. Seregszemle, 2009b/2., 30–44.; Marsai Viktor: Az arnemi csatában nyújtott német katonai teljesítmény az Auftragstaktik tükrében. Társadalom és Honvédelem, 2009/3., 29–50.; Pintér István – Nagy Andrea Éva: Leadership – vezetési stílus, katonai vezetési stílus. Új Honvédségi Szemle, 1997/2., 66–78.; Porkoláb Imre: Szervezeti adaptáció a Magyar Honvédségben: Küldetésalapú vezetés 2.0 a digitális transzformáció korában. Honvédségi Szemle, 2019/1., 3–12.; Sári Szabolcs: Fialat vezetőkkel, pályakezdő tisztekkel szemben támasztott követelményeket befolyásoló tényezők. Hadtudományi Szemle, 2017/3., 602–612.; Szabóné Szabó Andrea: Küldetésorientált vezetés: a szemléletváltás mint a hatékonyság záloga. Honvédségi Szemle, 2021/3., 67–79. DOI: 10.35926/HSZ.2021.3.6; Takács Attila Géza: A parancsnoki szerepkör és a csapatépítés felelőssége, kihívások a (poszt)modern haderőben. Hadtudomány, 2016/különszám, 69–80. DOI 10.17047/HADTUD.2016.26.K.69; Tircsi Hajnal: Küldetésorientált parancsnok – válasz a megváltozott műveleti környezetre. Hadtudományi Szemle, 2015/2., 202–213.

számára nálunk korábban elképzelhetetlen nagy önállóságot biztosít, ami párosulva a végrehajtás feltételeinek biztosításával nagymértékben növelheti a feladatmegoldás sikerességét a modern hadviselésre jellemző, gyorsan változó viszonyok között.”³

A küldetésorientált vezetési filozófia abból indul ki, hogy a háború eredendően kaotikus,⁴ és minden erőfeszítés ellenére „[e]gyetlen műveleti terv sem terjed ki bizonyossággal a fő ellenséges erőkkel való első találkozásra”.⁵ Nem lehet mindent előre megtervezni. Ezért olyan vezetési filozófiára van szükség, amely nem törekszik tökéletes rendre, sőt elfogadja a kaoszban rejlő lehetőségeket, valamint módot ad az alárendelteknek a váratlanul adódó lehetőségek gyors kiaknázására. Mivel az esetek többségében az alárendeltek több információval rendelkeznek az adott helyzetről a terepen, ezért gyorsabb és jobb döntéseket tudnak hozni.

Írásaikban a hazai szakemberek is bemutatták a küldetésorientált vezetés számos előzményét.⁶ Abban általában egyetértés van, hogy a mai értelemben vett küldetésorientált vezetés először a porosz haderőben jelent meg általános vezetési filozófiaként. Itt történt meg először, hogy a teljes haderő valamennyi szintjét áthatotta a küldetésorientált vezetés, majd az első világháború utáni német haderőben érte el talán a „*legvegyisztább*” formáját. Az „*Auftragstaktik*”⁷ – ahogy a poroszok nevezték – valójában két katarzis terméke volt. Az egyik katarzis a napóleoni háborúkban elszenvedett, a másik pedig az első világháborús vereség volt.

Azt is látni kell, hogy a poroszoknál annak idején a küldetésorientált vezetés meghonosítása egy rendszerszintű átalakítás eredménye volt, nem pedig egy elszigetelt reformé. Mindez egybeesett egy nagy volumenű átalakítással, egy olyan átfogó reformfolyamattal, amely az egész országot érintette a közigazgatástól a mezőgazdaságon keresztül az iparig és az oktatásig. Ekkor zajlott például a jobbágyság felszámolása is. Viszonylag keveset beszélünk arról, hogy ráadásul mindez a felvilágosodás szellemében történt. Ezért nem szabad meglepődni azon, hogy a poroszok egy nagyon emberközpontú vezetési filozófiát valósítottak meg. Néhányan magát Clausewitzet is egyfajta – ha nem is elsővonalbeli – felvilágosult filozófusnak tekintik.⁸

Az első világháború után egy újabb katarzis történt – és itt érdemes talán szót ejteni a minőségről és a mennyiségről. Valószínűleg ismert mindannyiunk előtt, hogy az első

³ Lippai (2009b): i. m. 31.

⁴ ADP 6-0: Mission Command: Command and Control of Army Forces. Headquarters Department of the Army, Washington, D.C., 2019. 1–2.

⁵ „Kein Operationsplan reicht mit einiger Sicherheit über das erste Zusammentreffen mit der feindlichen Hauptmacht hinaus.” Helmuth Karl Bernhard von Moltke: Moltkes Militärische Werke: II. Die Thätigkeit als Chef des Generalstabes der Armee im Frieden. Ernst Siegfried Mittler und Sohn, Berlin, 1900, 291.

⁶ Balla Tibor: A caporettoi áttörés magyar hőse, Bertalan Árpád hadnagy. Hadtörténelmi Közlemények, 2017/2., 505–528.; Czeglédi (2015b): i. m. 89–90.; Füzi Imre (szerk.): Az egyetemes és magyar hadművészet fejlődése az ókortól napjainkig. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986, 30.; Jobbágy Zoltán: A műveleti hatássóság, a harcérték összetevői, valamint a háború sajátos természete. Hadtudomány, 2011/Elektronikus szám, 4. https://www.mhht.eu/oldsite/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_7.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 12. 29.); Lippai (2009a): i. m. 17–18.; Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország, 1943–1945. Püldo Kiadó, Nagykovácsi, 2009.

⁷ Az Auftragstaktik kifejezés 1871 körül született. Szó szerint „küldetés-harcászatot” jelent.

⁸ Amos Perlmutter: Carl von Clausewitz, enlightenment philosopher: A comparative analysis. Journal of Strategic Studies, 1988/1., 7–19. <https://doi.org/10.1080/01402398808437326>; Azar Gat: The Origins of Military Thought: From the Enlightenment to Clausewitz. Oxford University Press, USA, 1989. 1–296.; Elisabeth Krimmer et al.: Enlightened War: German Theories and Cultures of Warfare from Frederick the Great to Clausewitz. (Studies in German Literature Linguistics and Culture, 98) Camden House; Rochester, New York, 2011, 1–360.

világháborút követően, a versailles-i békeszerződésben – egyebek mellett – a német haderő létszámát is maximálták, ahogy a magyar haderőét is. A németek a továbbiakban csupán százezer fős hadsereget tarthattak fenn.⁹ Ez is indokolta, hogy a mennyiség felől a minőség irányába mozduljanak el. Szinte a legapróbb részletekig elkezdtek tovább mélyíteni a küldetésorientált vezetésszemlélet feltételeit, áthatva a szervezeti működés valamennyi elemét. Megértették, hogy egy minőség alapú vezetési filozófiát csak minőségi humánerőforrással, elsősorban minőségi vezetőkkel lehet elérni, ezért kiemelt figyelmet fordítottak a leendő tisztek kiválasztására. Abból indultak ki, ha megfelelő alpanyaggal dolgoznak, akkor könnyebben elérik a célt. A csiszolatlan gyémántot csak csiszolni kell, de a kavicsot hiába csiszolják, az továbbra is csak kavics marad.

Ennek érdekében úgynevezett értékelő központokat¹⁰ hoztak létre. Első körben beazonosították, hogy mely kompetenciákra van szükség, majd többnapos eljárás keretében katonai vezetők, pszichológusok¹¹ és egyéb szakemberek segítségével felmérték a jelölteket. A módszer részét tesztek, gyakorlati feladatok és katonai szervezetek bevonásával kialakított életszerű tevékenységek is képezték. A pályázókat nyomás alá helyezték, hogy minél árnyaltabb képet alkothassanak a stresszhelyzetben várható teljesítményükről.¹² A német haderő részben így jutott el a küldetésorientált vezetés legkiforrottabb formájáig. Ez a lendület nagyjából 1941-ig tartott. Ettől kezdve a mennyiség ismét nagy szerephez jutott, valamint Hitler egyre inkább beavatkozott a katonai döntésekbe. Ennek ellenére – ha nem is mindig olyan „vegytisztán”, mint korábban, de – a németeknél a háború végéig tetten érhető volt a küldetésorientált vezetés.¹³

A KÜLDETÉSORIENTÁLT VEZETÉS MEGJELENÉSE A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDSÉGBEN

Magyarországon a küldetésorientált vezetés nem jutott olyan szintre, mint Németországban, de az kétségtelen, hogy német hatásra megjelent ez a fajta gondolkodás is. Néhány szakíró, katonai vezető publikált is a témában.¹⁴ Érdekes módon az egyik legismertebb éppen maga Werth Henrik volt, akit egyébként azzal vádoltak – nem minden ok nélkül –, hogy erősen németorientált volt. Werth azonban éppen német orientációja okán meglehetősen fogékony volt a küldetésorientált vezetésre: „*Elvetendő az egyén azon kifogása tétlenség estén, hogy*

⁹ Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések, 1918–1945. A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb politikai szerződései. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966, 66.

¹⁰ Az értékelő központ (*assessment centre* – AC) egy majd száz éve létező eljárás az új munkatársak kiválasztására. Célja a kiválasztásra kerülő pályázók várható bevalásának megismerése. A jelentkezőket a betöltendő munkakörre jellemző feladatok elé állítják, majd viselkedésükből, reakcióikból próbálnak arra következtetni, hogyan felelnének meg az adott beosztásban. A technika előnye, hogy az ilyen módon kiválasztott személyek bevalási aránya többnyire jobb, miután kiválasztásuk nemcsak szóbeli, hanem gyakorlati tapasztalatokra is épül.

¹¹ A németek már akkor nagy jelentőséget tulajdonítottak a pszichológiának. Lásd: Ulfried Geuter: *Polemos panton pater – Militär und Psychologie im Deutschen Reich, 1914–1945*. In: Ash Mitchell et al.: *Geschichte der deutschen Psychologie im 20. Jahrhundert. Ein Überblick*. (wv studium). Westdeutscher Verlag, Opladen, 1985, 146–171.

¹² Ujházy László: *Tisztjelöltek kiválasztása a Brit Szárazföldi Erőknél. Honvédségi Szemle, 2019/2., 102.*

¹³ Lippai (2009a): i. m. 3.; Ujházy László: *The road from Budapest to Vienna paved with the last German offensive of the Second World War*. In: Václav Štefanský (szerk.): *Závěrečná fáza 2. svetovej vojny a oslobodenie slovenska: zborník príspevkov a materiállov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 25–26. apríla 1995*. Vojenský historický ústav, Pozsony, 1996, 47–58.

¹⁴ Bővebben pl.: Czeglédi (2015b): i. m. 89–100.; Farkas (2010): i. m. 1–21.

nem kapott parancsot, azonban nem helyeselhető az sem, hogy valaki a parancs szó-szoros értelméhez ragaszkodik, amikor alkalom nyílik az öntevékenységre."¹⁵

A küldetésorientált vezetésre vonatkozó elveket megtalálhatjuk a magyar királyi honvédség szabályzataiban is. Az 1924-es Harcászati Szabályzathoz képest 1939-ben sikerült egy, a kor követelményeinek megfelelő, más államokhoz képest is úttörő szabályzatot alkotni.¹⁶

A Harcászati Szabályzat 1938-as tervezetében¹⁷ és az 1939-es végleges Szabályzatban az I. rész Harcászati Elvek, I. fejezet, A vezetés eszközei 1. § alatt foglalkozott a vezetéssel és eszközeivel, úgymint: a parancsnokságok, a parancsnok helye, a feladat, a helyzetmegítélés, az elhatározás, a terv, a parancs, a jelentések és közlések, a meglepetés és a biztonság.¹⁸

Az 1939-ben megjelent Katonai zseb-lexikon¹⁹ a hadvezetés utasítására állították össze; a kiadvány elsősorban az alantos és a tartalékos tisztek számára készült. A Katonai Szemle könyvismertetése szerint: „*Ez a zsebkönyv tehát elsősorban a nem tényleges tisztek és tisztjelöltek részére készült, de éppen olyan hasznos és szükséges a tényleges tisztjeinknek, sőt katonai tudásuk gyarapítására törekvő derék altisztjeink számára is. A szerkesztés irányelve az volt, hogy saját fegyvernemének alapképzési szabályzatával mindenkinek rendelkezni kell. Minden más okvetlenül tudnivaló ebben a könyvben található.*”²⁰

A lexikon XV. része, a Hadseregszervezés 65. fejezetének 220–223. §-a foglalkozik a vezetéssel és eszközeivel.

A 220. § 1213. pontja szerint: „*Az Alpk-oknak (alparancsnokoknak) adjuk meg a teljeskörű önállóságot feladatuk végrehajtásában.*”²¹

A 222. § 1220. pontja szerint: „*minden pk. (parancsnok) vezetési tevékenységének alapja a kapott feladat.*” Ugyanakkor kitér arra is, hogy ha az események túlhaladják a feladatszámbáskor fennálló feltételeket, akkor a parancsnok cselekedjen öntevékenyen a magasabb szempontok figyelembevételével, a feladat szellemében és a legjobb belátása szerint. Ugyanakkor megjegyzi, hogy az eltérést a parancstól azonnal jelenteni kell az előljárónak.²²

A 222. § 1230. pontja szerint: „*Minden pk. tartsa szem előtt, hogy épp oly hiba, ha a végrehajtás részleteibe beavatkozik, minthogy az alpk-ra (alparancsnokokra) olyan felelősséget hárít, amelyet magának kell viselni.*”²³ Tehát már a második világháború előtt jónéhány helyen le is írták nálunk a küldetésorientált vezetés előnyeit, és számos katonai vezető alkalmazta is ezt a szemléletet a háború során, de természetesen ez a megállapítás nem mindenkire igaz.

¹⁵ Werth Henrik: A kezdeményezés és a kezdés azonos fogalom-e? Előadás kézirat, 141. Közzéteszi: Farkas (2010): i. m. 11.

¹⁶ Harcászati szabályzat. I. rész. Harcászati elvek. A m. kir. honvédelmi minisztérium kiadványa. Budapest, 1939, 267–268.

¹⁷ Harcászati Szabályzat 1938. tervezet. Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság Nyomdája, Budapest, 1938.

¹⁸ Uo. 7–23.

¹⁹ Zachár: i. m.

²⁰ Sz. n.: Katonai zseb-lexikon 1939. (Recenzió), Magyar Katonai Szemle, 1940/1., 279.

²¹ Zachár: i. m. 345.

²² Uo. 347.

²³ Uo. 348.

A MAGYAR KIRÁLYI 11. HONVÉD HARCKOCSIZÁSZLÓALJ 1941. JÚLIUS 27-EI BEVETÉSE A GORDIJEVKAI HARCOK SORÁN – ÁTTEKINTÉS A KÜLDETÉS-ORIENTÁLT VEZETÉS SZEMPONTJÁBÓL²⁴

1941 nyarán a Barbarossa hadműveletben való részvétel volt a magyar királyi honvédség első komoly háborús megmérettetése, ahol nemcsak a csapatok fegyverzete, felszerelése, kiképzettsége, hanem a harc megvívására, a harcvezetésre vonatkozó szabályzatok és ezeknek az alkalmazása is kipróbálásra került.

Az 1941-es hadjárat során az ún. Kárpát-csoport és az ebből kiváló gyorshadtest vett részt a hadműveletekben. Feladatuk a Kárpátokból előretörve az előrenyomuló tengelyhaderők (német és román csapatok) közötti rés kitöltése, valamint a visszavonuló szovjet csapatok üldözése volt. A német hadvezetés elsősorban a gyorshadtest két gépkocsizó és egy lovasdandárjára tartott igényt a szovjet erők üldözése, illetve a későbbiekben a Dnyepernél folyamvédelmi feladatok során.

Kevésbé ismert tény, hogy a visszavonuló szovjet erők mindvégig szám- és eszközbeli fölényben voltak az őket üldöző/követő magyar csapatokkal szemben. A hadszíntéren a hadműveletek sajátossága folytán a saját és az ellenséges vonalak elmosódtak. A mélyen előretörő német páncélos ékek és az őket követő gyalogos hadosztályok közötti területen visszavonuló szovjet egységek, a szétvert alakulataiktól leszakadt vöröskatonák, dezertőrök, a bevonulási központok felé tartó hadköteles, de még polgári ruhás férfiak is mozogtak. A gyorshadtest előrenyomuló csapatai viszonylag nagy kiterjedésű területen, egymástól elszakadva, a legváratlanabb helyzetekben ütköztek bele a visszavonuló vagy éppen lesálásokban lévő, ellentámadást indító szovjet csapatokba.²⁵

Az üldözés során az elsődleges cél a támadási sávban lévő hidak birtokbavétele és megtartása volt. A kialakult összecsapások során a magyar csapatok harcba bocsátkoztak a náluk lényegesen erősebb ellenséggel, de az első összecsapások után az átjárók felé visszavonuló szovjet erők folyamatosan erősödtek, majd olyan helyi erőfölényt hoztak létre, ami számos esetben válságos helyzetbe sodorta a magyar csapatokat. A honvédség gépkocsizó dandárjai a felderítő- és az elővéderők nyomában előrenyomuló megerősített gépkocsizó zászlóaljjaikból álltak. A zászlóaljparancsnokoknak a hirtelen kialakuló helyzetekben önállóan kellett dönteniük – összhangban a hadműveleti célokkal.

A gyorshadtest egyik jellegzetes összecsapása az 1941. július 27-ei gordijevkai csata volt. „A szovjet erők 1941. évi július hó 27-ikén a Bug nyugati partján Kijev felé északi irányban áttörést kíséreltek meg. Megerősített hadosztályerejű ellenség támadott. Ez a támadás saját harccsoportunkat szétbontakozás közben érte és Gordijevka község mellett veszélyes helyzetbe hozta. A támadó ellenség már-már birtokába vette a környező magaslatokat, mikor a 11. harckocsi-zászlóalj, ahol beosztásban voltam, lendületes és önfeláldozó bevetéssel, eldöntötte a harcot.”²⁶

²⁴ A harcleírás Mujzer Péter kéziratban lévő Magyar páncélosok Ukrajnában 1941 című munkájából való.

²⁵ Mujzer Péter: Hungarian Soldier versus Soviet Soldier. Eastern Front 1941. Oxford, Osprey Publishing, 2021, 22.

²⁶ Botond Pál: Egészségügyi szolgálat a harckocsizóknál. Magyar Katonai Szemle, 1943/2., 395.

Július 26-án, a támadás előtti éjjel erősen esett az eső. A Révhegyi-csoport²⁷ csak gyalogos felderítőjárőröket tudott előreküldeni. Jelentette, hogy nincs összeköttetése a magyar királyi 13. honvéd kerékpáros zászlóaljjal és nem tud előrejutni.

A magyar királyi 2. honvéd gépkocsizó dandárparancsnokság 7.30-kor módosította az intézkedését, és utasította Ankay-Anesini Győző ezredest, hogy a magyar királyi 5. és a 6. honvéd gépkocsizó, valamint a magyar királyi 13. honvéd kerékpáros zászlóaljakkal és két üteggel törjön előre Bersadra. Az Ankay-csoport a felázott utakon csak reggel 10-re érkezett meg Gordijevkára. Onnan jelentette, hogy a településtől délkeletre lévő erdőben ellenség van. A dandárparancsnokság megerősítette a csoportot a magyar királyi 12. honvéd kerékpáros és a magyar királyi 11. honvéd harcokocsizászlóaljakkal, valamint a dandártüzérség zömével, 7 üteggel. Úgy rendelkezett, hogy a magyar királyi 1. honvéd lovasdandár páncélos, a 2. felderítő-, a 4. honvéd gépkocsizó és a 14. honvéd kerékpáros zászlóaljak az út felszabadulásának mértékében biztosítással Budy felé követi az Ankay-csoportot.²⁸

Az Ankay-csoporthoz beosztott magyar királyi 6. honvéd gépkocsizó zászlóalj nehezen nyert tért. A magyar csapatok előrenyomulását erősen hátráltatta a felázott, sáros terep és az aznap is zuhogó eső.

13.00-kor a felderítést elhanyagoló magyar csapatokat Demidovka felől három zászlóaljnyi erővel ellenséges támadás érte. Ankay-Anesini ezredes a magyar királyi 6. honvéd gépkocsizó zászlóalj védelme érdekében a magyar királyi 5. honvéd gépkocsizó zászlóaljnak támadást rendelt el. Itt vetették be a magyar királyi 1. honvéd lovasdandár páncéloszászlóalj kisharcokcsijait, a 35M Fiat-Ansaldókat, amelyek támadása megtorpanásra készítette a támadó szovjet csapatokat. A támadásban részt vett két kisharcocsi-század harcokcsijai azonban szinte teljes egészében megsemmisültek.²⁹

A magyar királyi 11. honvéd harcokocsizászlóalj parancsnoka 14.00 tájban érkezett be Ankay-Anesini Győző ezredes harcálláspontjára.

A Gordijevka körzetében harcoló szovjet 96. hegyi lövészhadosztály egyik ezredének újabb támadása 14.45-kor ismételt megint a magyar királyi 6. honvéd gépkocsizó lövészászlóalj arcvonalát. A magyar gépkocsizó gyalogosok visszaözlönltek, védtelenül hagyva a mögöttük települt magyar és német ütegeket. Ankay-Anesini ezredes a veszélyeztetett magyar királyi 5. és 6. honvéd gépkocsizó zászlóaljak és a felvonultatott tüzérség (7 üteg) védelmében – mivel félt volt, hogy a csapatok megingása esetén a támadó szovjet csapatok lerohanják a tüzérségi állásokat és a gépkocsizó zászlóaljak gépjárműveit – elrendelte a 15 óra körül beérkező magyar királyi 11. honvéd harcokocsizászlóalj bevetését.³⁰

Hienz József ezredes, a rétsági magyar királyi 11. honvéd harcokocsizászlóalj parancsnoka az előjárójától a következő parancsot kapta: „*Vesse vissza a harcokocsizászlóaljak bevetésével a Gordijevka déli peremvonalára feljutott ellenséges részeket, és a küzdőket segítse előre a peremvonal birtokba vételére, majd azokkal együttműködve akadályozza meg az ellenség további térnyerését.*”³¹

²⁷ Révhegyi Ferenc ezredes a magyar királyi 1. honvéd lovasdandár páncéloszászlóalj parancsnoksága alatt kerékpáros és páncélos alegységekből álló harccsoport parancsnoka.

²⁸ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Gyorshadtest, 2. doboz IV.

²⁹ Andaházi Szeghy Viktor: A magyar királyi honvédség részvétele a Szovjetunió elleni támadásban (1941. június – december). Belvedere Meridionale, Szeged, 2016, 73.

³⁰ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Gyorshadtest, 2. doboz III/1.

³¹ Rada Tibor: A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945) I–II. Pécs, Gálos-Nyomdász Kft., 1998. 434.

Ankay ezredes úgy intézkedett, hogy a magyar királyi 11. honvéd harcokcsizászlóalj korlátozott célú, az ellenséges támadás megállítását és a saját vonalak stabilizálását elérő támadást indítson. Hangsúlyozta, hogy nem az ellenséges vonalak áttörése a cél, hanem az ellenséges gyalogság első vonalának letiprásáról van szó.³² A parancsnoki intézkedés a feladat célját és helyszínét határozta meg, a végrehajtás részleteit a harcokcsizászlóalj parancsnokára bízta.

Hienz József ezredes terve szerint a zászlóalj zöme a támadó szovjet erőket a peremvonalról visszaveti, majd részekkel a saját gépkocsizó erőket a peremvonalra felsegíti. Ezt követően a könnyűharcokcsi-századokat egy előre kijelölt készenléti helyen gyülekezteti, további bevetéssel számolva.

Botond Pál orvos főhadnagy térképészlete szerint a szovjet erők Demidovka irányából mérték csapást a 242-es és a 250-es magassági pontokon keresztül Gordijevka déli peremvonalára, az ott éppen kibontakozó magyar gépkocsizó gyalogságra. A magyar királyi 11. honvéd harcokcsizászlóalj törzse a zászlóaljsegélyhellyel Gordijevka faluban települt, Hienz ezredes innen vezette a támadást.

A támadást 15.00 óra körül a 11/1. és a 11/2. könnyűharcokcsi-századok hajtották végre 15–15 db 38M Toldi könnyű harcokcsival. A harcokcsiszázadok a magyar királyi 6. honvéd gépkocsizó zászlóalj tagjainak visszaemlékezése szerint nem egyszerre, hanem egyórás eltéréssel támadtak. Valószínűleg a válságos helyzetben döntött úgy a zászlóaljparancsnok, hogy a beérkezés sorrendjében veti harcba a századait, hogy megerősítse az arcvonalat. Felderítés hiányában a támadás ismeretlen terepen, magas búzavetésben indult meg, ahol szinte elvesztek a Toldi könnyű harcokcsik. Az ellenséges tűzben a kísérő gyalogság nem tudott felzárkózni a páncélosok mögé. Az előrenyomuló magyar könnyűharcokcsi-századok kezdetben veszteség nélkül szórták szét a szovjet csapatokat, Demidovka környékén azonban szovjet páncéltörő tüzérségi állásokba futottak.

Az 1. harcokcsiszázad Mészöly Géza százados parancsnoksága alatt a balszárnyon, Gordijevkából kiindulva a Bersad felé vezető út mentén tört előre, a 250-es magassági pontnál jobbra fordulva számolta fel a szovjet erőket és vette fel az érintkezést a 2. könnyűharcokcsi-század megmaradt páncélosaival: „...százada élén az elg.-et megkerülve annak oldalába, az elg. tüzérségig tört előre. Erős elg. erőket megsemmisített és az elg. ellentámadást megállította. Gyülekezés után, egy részben megrendült saját csoportnál, harcokcsijából kiszállva ezek harcvezetését átvette.”³³

A jobb szárnyon előrenyomuló 2. harcokcsiszázad Antalffy Ferenc főhadnagy vezetésével a 242-es magassági pontnál oldalba kapta a Demidovka felől támadó szovjet erőket.

A 2. század – Antalffy főhadnagy önálló elhatározása alapján – tovább tört előre a nehéz terepen. A főhadnagy százada lerohant egy szovjet tüzéruveget és szétszórt egy gyalogos alegységet. Antalffy főhadnagy századának egy részével egy álcázott ellenséges üteg tüzebe került. A 38M Toldi könnyű harcokcsik magas búza- és rozsvetésben a felázott talajon nem tudtak idejében kitérni a szovjet üteg tüze elől. A főhadnagy 38M Toldi könnyű harcokcsija mozgásképtelenné vált, Antalffy Ferenc kiugrott a harcokcsiból és kezében a szolgálati pisztolyával kézitusában esett el.

A magyar királyi 6. honvéd gépkocsizó zászlóalj harctudósítása a következőképpen rögzítette a magyar harcokcsitámadást: „*Legelőször a 11/1. harcokcsiszázad futott be úgy 15 óra felé, Mészöly százados parancsnoksága alatt. Ez azonnal merészen előretört*

³² HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Gyorshadtest, 2. doboz IV.

³³ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Kitérítési javaslatok, 1941-es év, Topai Pál főhadnagy, magyar királyi 1. honvéd lovasdandár páncéloszászlóalj 1. kisharcokcsi század, századparancsnok.

az erdő felé, szétugrasztotta az ellenséget, de megállapította, hogy a 250 magaslati ponttól délnyugatra a peremvonal mögött friss ellenséges tömegek gyülekeznek. Ezekre az ütegek és aknavető (saját) azonnal megsemmisítő tüzet fektettek. Alig egy óra múlva (16 órakor) beérkezett a 11/2. harcokocsiszázad is vitéz Antalfy főhadnagy parancsnoksága alatt. Ez a jobbszárnyon tört előre Demidowka irányába. A Szathmáry-csoport, az 1. és a 3. század (6. gépkocsizó zászlóalj), a támadó alakzatot követte. Hatalmas aknavető és tüzérségi tűz zúdult a magyar harcokocsikra és az őket követő honvédekre. A támadás tehát a hatalmas búzatábla déli szegélyén Demidowkától északra elakadt. A peremvonal mögött gyülekező ellenséget azonban sikerült szétszórni és a támadást meghiúsítani. Sajnos ennek a kemény küzdelemnek érzékeny áldozatai voltak. A támadó csoport parancsnoka, Szathmáry főhadnagy és a 11/2. harcokocsiszázad parancsnoka, vitéz Antalfy főhadnagy honvédeink élén haltak hősi halált.³⁴

A harctéren tanúsított kiemelkedő magatartásáért Stolmár József hadapród őrmestert Bronz Vitézségi Éremmel tüntették ki. „Önfeláldozó és ügyes vezetésével mutatott példát bajtársainak páncélosaink egyik döntő sikerű harcokcsi támadásában. Ennek az ellenség részéről elkeseredetten végigküzdött páncélos ütközetnek során Stolmár József bátran és sikeresen támogatta szakaszparancsnokát. Amikor szakaszparancsnokának harcokocsiját az ellenség tüzérségi tüze harc képtelenné tette és a parancsnok is súlyosan megsebesült, Stolmár József nyomban átvette a szakaszparancsnokságot és folytatta az előretörést. Sikerült neki a vele szembenálló szovjet tüzérség egyik lövegét megsemmisítenie, de eközben még egy harcokocsija szenvedett súlyos sérülést, Stolmár József a küzdelmet mindaddig folytatta, amíg megmaradt két harcokocsijának fegyverzetét használni tudta, de közben a küzdelem sikeresen eldőlt. Stolmár ekkor a két súlyosan sérült harcokocsit a visszavonuló ellenség tüzérségi és páncélelhárító tüze ellenére visszahozta.”³⁵

Gyovai Döme Lajos páncélos tizedes így emlékezett a harcokra: „Nagy páncélos csata volt ott a bolsevikokkal. Lassan, szaggatottan beszél: – Leállt a motor – mondja. – Látom, hogy mintegy 30 méterre gabonatábla van. Gondoltam, befutok a búzába. Csőre töltöm a pisztolyomat és kiugrok a harcokocsiból. Kézigránátot dobtak utánam s a szilánkjai a combomba fúródtak. Tovább megyek s amint a búzában hajolva megyek, puska lövedék ér. A hátamon ment be, elől jött ki és eltörte a bal kulcscsontomat. Lefeküdtem és ott vártam be az estét. Akkor visszamentem a harcokocsimhoz és belefeküdtem. Kegyetlen hosszú éjszaka volt. Fáztam a vértől. Kínzott a szomjúság. Hajnalban herelevelet szedtem és arról nyaltam a harmatot. Csend volt. Gondoltam: mindegy, ott vérzek-e el, vagy lelőnek. Elindultam.”³⁶

A támadás során a magyar királyi 11. honvéd harcokocsizászlóalj súlyos személyi és anyagi veszteséget szenvedett. A zászlóalj 26 katonája halt hősi halált, 5 fő eltűnt, 9 fő megsebesült és 15 db 38M Toldi könnyű harcokocsit veszített, ez a rendszeresített állomány mintegy fele volt. A harcokocsik közül csak két-három Toldi kapott telitalálatot, a harcjárművek zömét sikerült a tábori javítóműhelyekben kijavítani és újból hadrendbe állítani.

A harcok résztvevői közül az alábbi személyeket tüntették ki hősi önfeláldozásukért: posztumusz Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagok a kardokkal kitüntetésben részesültek Antalfy Ferenc, Szőke Alfréd főhadnagyk és Szotyori András hadnagy.³⁷

³⁴ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Gyorsadtest, 2. doboz II/1-6. gk. zlj.

³⁵ Lakatos Vince: Ahol a hősök drága életéért vívnak szívós harcot. Az Újság, 1941. 09. 24., 9–10.

³⁶ Uo. 9–10.

³⁷ Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek), 1941/43. (1941. szeptember 16.), 525.

Hősies önfeláldozó magatartásért az Ezüst Vitézségi Érem I. osztályában részesült posztumusz Csömör Géza őrzető és Mátra Ferenc hadapród őrmester.³⁸ A honvédeket az Ezüst Vitézségi Érem II. osztályával és Bronz Vitézségi Éremmel tüntették ki.

A július 27. után kelt jelentés alapján a magyar királyi 2. honvéd gépkocsizó dandár harcjárművesztése július 26–27-én 13 kisharckocsi és 19 könnyű harckocsi volt.³⁹ A veszteségi nyilvántartásban a Révhegyi-csoport kisharckocsijai is szerepeltek.

A gordijevkai harcokkal kapcsolatosan a hadtestparancsnokság is megtette az észrevételeit: „A gépkocsizó dandár VII. 27-én Gordijewka dél területén igen erős orosz ellentámadást vetett vissza. Ez alkalommal a 11. harckocsi, valamint az 1. lovas páncélos zászlóalj részei bátor előretörésekkel, vitéz magatartásukkal eldöntötték az ütközet sorsát.”⁴⁰

A gordijevkai ütközet – véleményünk szerint – jó példa az 1941-es magyar harcvezetés bemutatására, az abban fellelhető küldetésorientált vezetési elemekkel és a végrehajtás során elkövetett hibákkal együtt.

A korabeli jelentésekből kitűnik, hogy a magyar csapatok megfelelő felderítés, él- és oldalbiztosítás nélkül haladtak előre. Az esős időjárás és a nehéz terep is hátráltatta a felderítést. A Révhegyi-csoport csak gyalogos felderítőjárőröket tudott előreküldeni.

A harc válságos szakaszában a harccsoport parancsnoka minden rendelkezésre álló erőt bevetett, hogy megszilárdítsa a védelmet, valamint megóvja a saját tűzértséget és a gépjárműveket. Ekkor, hogy időt nyerjenek, vetették be és morzsolódott fel a magyar királyi 1. honvéd lovasdandár páncéloszászlóalj két kisharckocsi-százada, majd a további szovjet támadások miatt a magyar királyi 11. honvéd harckocsizászlóalj is.

A feladatszabás egyszerű és világos volt, ez alapján adta ki a harckocsizászlóalj parancsnoka a támadási parancsát. A válságos helyzetben előzetes szemrevételezés és felderítés nélkül, térben és időben egymástól elszigetelten indult támadásra a két harckocsiszázad. Mészöly százados százada a feladat végrehajtása után a kiadott parancsnak megfelelően a peremvonal mögött gyülekezett, Antalfy főhadnagy százada viszont öntevékenyen folytatta a támadását, de a sáros terepen ellenséges páncéltörő ágyúk tűzébe került és megsemmisült. Antalfy főhadnagy öntevékeny, lendületes támadása nem egyedülálló eset az 1941-es harcok során. Különösen a fiatal alantos tisztek, szakasz- és századparancsnokok viselkedtek a vakmerőségig bátran harc közben.

A harctéri viselkedést elemző munkák rámutatnak arra a tényre, hogy a frissen harcba vetett csapatoknál – különösen a fiatal tiszteknél – a személyes biztonságuknál is súlyosabban esett latba a csoportnak való megfelelés, a bátorság és a vakmerőség.

ÖSSZEGZÉS

Minden szervezet – így a haderő – arkhimédészi pontja az emberi erőforrás, azon belül pedig a vezetés. A magunk részéről úgy látjuk, hogy – vezetési szempontból – a küldetésorientált vezetés nem más, mint a minőség diadala a mennyiség felett. Jóllehet Magyarországon a második világháború idején nem jutott olyan szintre a küldetésorientált vezetés, mint Németországban, de az kétségtelen, hogy német hatásra azért nálunk is megjelent ez a fajta gondolkodás.

³⁸ Uo.

³⁹ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Gyorshadtest, 2. doboz IV.

⁴⁰ HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Gyorshadtest, 2. doboz, gys. hdt. I.a. 41.VIII.31. sz. Tapasztalatok a harckocsik alkalmazása és harceljárása tárgyában.

1941 nyarán a Barbarossa hadművelet volt a magyar királyi honvédség első komoly háborús megmérettetése, ahol nemcsak a csapatok fegyverzete, felszerelése, kiképzettsége, hanem a harc megvívására, a harcvezetésre vonatkozó szabályzatok és ezek alkalmazása is vizsgázott. Az 1941. július 27-ei gordijevkai csata jó példa mindezek bemutatására, a fellelhető küldetésorientált vezetési elemekkel és a végrehajtás során elkövetett hibákkal együtt. Írásunkban a túlerejű ellenséggel szemben alkalmazott magyar harcokcsizászlóalj harctevékenységén keresztül igyekeztünk megismertetni a motivált, öntevékeny alegységek harcát az 1941-es ukrajnai hadműveletekben.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

- ADP 6-0: *Mission Command: Command and Control of Army Forces*. Headquarters Department of the Army, Washington, D.C., 2019.
- Andaházi Szeghy Viktor: *A magyar királyi honvédség részvétele a Szovjetunió elleni támadásban (1941. június – december)*. Belvedere Meridionale, Szeged, 2016.
- Balla Tibor: *A caporettói áttörés magyar hőse, Bertalan Árpád hadnagy*. Hadtörténelmi Közlemények, 2017/2., 505–528.
- Botond Pál: *Egészségügyi szolgálat a harcokcsizóknál*. Magyar Katonai Szemle, 1943/2., 395.
- Czeglédi Mihály: *A küldetésorientált vezetés kialakulása*. Hadtudományi Szemle, 2015b/3., 89–100. https://m.ludita.uni-nke.hu/reposzitorium/bitstream/handle/11410/10300/15_3_tt_czeglledi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Farkas Imre: *A Magyar Honvédség vezetésfelfogása változásainak lehetséges irányai és beépülése a kiképzés rendszerébe*. Repüléstudományi Közlemények, 2010/különszám, 1–21. https://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2010_cikkek/Farkas_Imre.pdf
- Gat, Azar: *The Origins of Military Thought: From the Enlightenment to Clausewitz*. Oxford University Press, USA, 1989.
- Geuter, Ulfried: *Polemos panton pater – Militär und Psychologie im Deutschen Reich, 1914–1945*. In: Ash Mitchell et al.: *Geschichte der deutschen Psychologie im 20. Jahrhundert: Ein Überblick*. (wv studium). Westdeutscher Verlag, Opladen, 1985, 146–171.
- Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések, 1918–1945: A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb politikai szerződései*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
- Harcászati szabályzat. 1. rész. Harcászati elvek. A m. kir. honvédelmi minisztérium kiadványa. Budapest, 1939.
- Harcászati Szabályzat 1938. tervezet, Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság Nyomdája, Budapest, 1938.
- HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Gyorshadtest, 2. doboz.
- HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, kitüntetési javaslatok, 1941.
- Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek), 1941/43. (1941. szeptember 16.)
- Jobbágy Zoltán: *A műveleti hatásosság, a harcérték összetevői, valamint a háború sajátos természeté*. Hadtudomány, 2011/elektronikus szám. https://www.mhht.eu/oldsite/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_7.pdf
- Krimmer, Elisabeth et al.: *Enlightened War: German Theories and Cultures of Warfare from Frederick the Great to Clausewitz. (Studies in German Literature Linguistics and Culture, 98)* Camden House; Rochester, New York, 2011.
- Lakatos Vince: *Ahol a hősök drága életéért vívnak szívós harcot*. Az Újság, 1941. 09. 24., 9–10.

- Lippai Péter: *A küldetésorientált katonai vezetésszemlélet lehetőségei és korlátai egy hadtörténelmi példán keresztül bemutatva*. Doktori (PhD-) értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2009a.
- Moltke, Helmuth Karl Bernhard von: *Moltkes Militärische Werke: II. Die Thätigkeit als Chef des Generalstabes der Armee im Frieden*. Ernst Siegfried Mittler und Sohn, Berlin, 1900.
- Mujzer Péter: *Hungarian soldier versus Soviet soldier, Eastern Front 1941*. Oxford, Osprey Publishing, 2021.
- Mujzer Péter: *Magyar páncélosok Ukrajnában 1941*. (Kézirat)
- Perlmutter, Amos: *Carl von Clausewitz, enlightenment philosopher: A comparative analysis*. Journal of Strategic Studies, 1988/1., 7–19. <https://doi.org/10.1080/01402398808437326>
- Rada Tibor: *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945) I–II*. Pécs, Gálos-Nyomdász Kft., 1998.
- Szabó Péter – Számvéber Norbert: *A keleti hadszíntér és Magyarország, 1943–1945*. Püedlo Kiadó, Nagykovács, 2009.
- Sz. n.: *Katonai zseb-lexikon 1939*. (Recenzió), Magyar Katonai Szemle, 1940/1.
- Ujházy László: *The road from Budapest to Vienna paved with the last German offensive of the Second World War*. In: Štefanský, Václav (szerk.): *Závěrečná fáza 2. světové vojny a oslobodenie slovenska: zborník príspevkov a materiálov z medzinárodnej vedeckej konferencie v Bratislave 25–26. apríla 1995*. Vojenský historický ústav, Pozsony, 1996, 47–58.
- Ujházy László: *Tisztjelöltek kiválasztása a Brit Szárazföldi Erőknél*. Honvédségi Szemle, 2019/2., 100–108.
- Zachár Sándor (szerk.): *Katonai zseb-lexikon*. Attila-Nyomda Rt., Budapest, 1939.